

1. Souhrnná výkonnost ekonomiky

Ekonomika České republiky se v roce 2012 vrátila zpět do recese. Hrubý domácí produkt klesl reálně o 1,2 %, což znamenalo jedno z nejméně snížení výkonnosti v celé Evropské unii. Podílela se na něm dlouhodobě slabá investiční aktivita, ale i již třetím rokem probíhající fiskální restrikce omezující jak výdaje na investice, tak poskytování veřejných služeb. Konsolidace veřejných rozpočtů nepříznivě ovlivňovala jak výdaje, tak i příjmy sektoru domácností – ty pak ve spojení s prohloubením obav o budoucí ekonomický vývoj v roce 2012 omezily spotřebu. Hlubšímu poklesu HDP, než bylo pozorováno, zabránil jen zahraniční obchod, který dokázal i v tomto roce silně ovlivněném důsledky dluhové krize vykázat přebytek.

1.1 Hrubý domácí produkt

Česká republika se z hlediska růstu HDP v letech 2003-2012 umístila na osmém místě v současné EU...

Za roky 2003-2012 vzrostl HDP¹ České republiky o jednu třetinu, čímž se v EU² (růst o 12,4 %) řadil na solidní osmé místo. První tři místa byla obsazena zeměmi bývalého východního bloku (Slovensko s růstem 55,5 %, Polsko 51,9 % a Litva 47,7 %). Důvod byl zřejmý – tyto ekonomiky disponovaly nízkými objemy HDP, ze kterých plynul vysoký růstový potenciál. Vyspělé ekonomiky jako Švédsko (24,6 %), Rakousko (17,5 %) či Německo (12,7 %) stály v kontextu dlouhodobého růstu v letech 2003-2012 až za ČR. V Evropské unii však bylo možné nalézt i země, které za uvedenou dobu nijak nenarostly, ba co více – klesly. Mezi tyto ekonomiky patřilo Portugalsko (-0,7 %), Itálie (-0,8 %) či Řecko (-1,2 %).

...a navýšení výkonnosti v letech 2008-2012 bylo v ČR desáté nejvyšší

Ze střednědobého hlediska (2008-2012) si ČR mírně pohoršila, s růstem +1,5 % proti roku 2007 stála na celkovém desátém místě ze zemí Evropské unie. I přesto se jednalo o růst nadprůměrný, jelikož celkově Evropská unie za roky 2008-2012 o 0,7 % klesla, eurozóna³ taktéž (-1,2 %). Na tomto výrazně zhoršeném ekonomickém vývoji EU měly podíl hospodářské problémy v letech 2008-2009 plynoucí z důsledků hypoteční krize v USA - nepříznivě ovlivňující zahraniční obchod následovaný poklesem investiční aktivity -, ale i pozdější vládní úsporná opatření zaváděná v reakci na důsledky dluhové krize.

Propad HDP v ČR v roce 2012 byl však osmý nejhlubší

V roce 2012 klesl HDP České republiky o 1,2 %, což tuzemskou ekonomiku zařadilo na celkové osmé nejhorší místo v Evropské unii (pokles o 0,3 %). Za ČR se umístily země jižního křídla jako Řecko (-6,4 %), Portugalsko (-3,2 %), Itálie (-2,4 %), Kypr (-2,4 %) a Španělsko (-1,4 %), na něž v obrovském měřítku dopadly následky dluhové krize. Z dalších ekonomik vykázaly vyšší pokles než ČR již jen Slovinsko (-2,3 %) čelící značnému růstu vládního zadlužení po roce 2008 v důsledku výrazně zhoršeného stavu domácí ekonomiky a problémům s bankovním sektorem, ale i Maďarsko (-1,7 %).

Ze zemí z vlny roku 2004 kromě ČR v roce 2012 klesal jen Kypr, Slovinsko a Maďarsko...

Ze zemí, které vstoupily do Evropské unie v roce 2004, klesl HDP v roce 2012 kromě České republiky na uvedeném Kypru (o 2,4 %), ve Slovinsku (-2,3 %) a Maďarsku (o 1,7 %). Ostatní země z vlny roku 2004 i přes nepříznivou situaci v Evropě ale i nepřilíhající pozitivní očekávání ohledně budoucího vývoje svou ekonomickou úroveň nejen navyšovaly, ale dosahovaly v roce 2012 nejvyšších růstů v celé evropské sedmadvacítce.

...a pobaltské země si připsaly nejvyšší růsty v celé Evropské unii

Na Maltě vzrostl HDP o jeden procentní bod. Polsko nabylo meziročního růstu HDP ve výši 1,9 %, Slovensko dokonce o desetinu pb. vyššího. Na prvních třech místech se pak umístily pobaltské země, které dosaženými čísly jednoznačně vybočily z kontextu celé EU (Estonsko 3,2 %, Litva 3,7 % a Lotyšsko 5,6 %). Příčiny velmi vysokých růstů těchto tří zemí byly dvojí – rostly z nízké základny, jelikož všechny v roce 2009 čelily dvojciferným propadům HDP (nejvyšší propady v celé EU), na růstu se však podílely i provedené reformy veřejných financí. Za zmínku zajisté stojí i vstupující do EU z roku 2007, tedy Rumunsko (+0,7 %) a Bulharsko (+0,8 %) - i tyto země tak překonaly vývoj ekonomiky ČR v roce 2012.

¹ Data Eurostatu, stálé ceny (není-li uvedeno jinak).

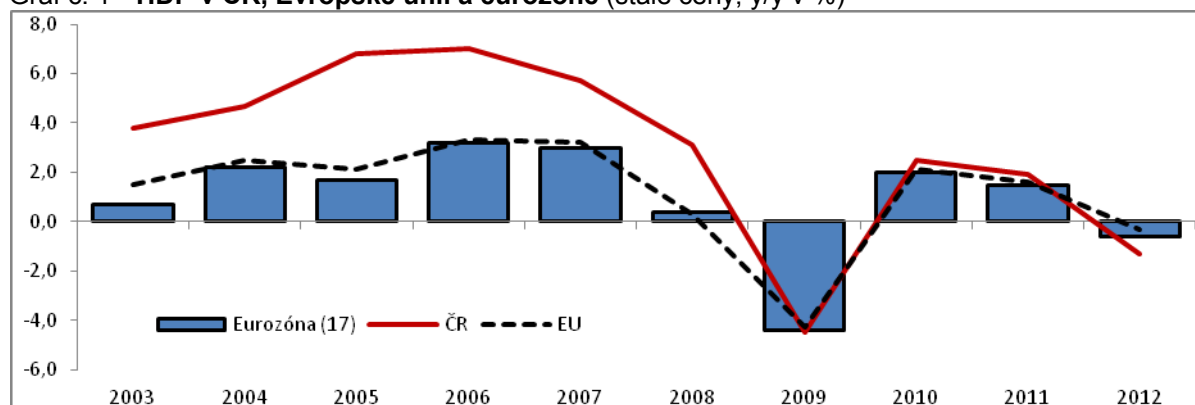
² Evropská unie s 27 členskými zeměmi (není-li uvedeno jinak).

³ Eurozóna se 17 členskými zeměmi (není-li uvedeno jinak).

Největší ekonomiky EU pokles HDP v Evropské unii v roce 2012 tlumily

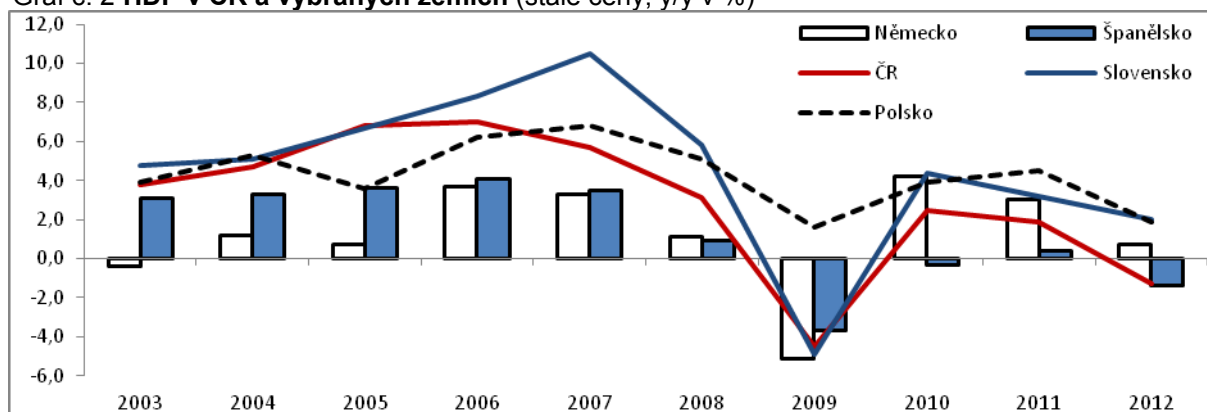
Ze tří největších ekonomik Evropské unie (dle HDP) v roce 2012 HDP mírně rostl ve Spojeném království (o 0,2 %) a Německu (o 0,7 %). Francie si zachovala původní hodnotu HDP z roku 2011. Tyto ekonomiky tedy alespoň částečně kompenzovaly snížení výkonnosti, kterému v roce 2012 čelila řada dalších evropských ekonomik, v popředí se zeměmi jižního křídla. K těmto v celku pozitivním výsledkům přispěla opačná strategie, než kterou uplatňovala řada dalších zemí EU, včetně České republiky – vlády Spojeného království, Německa a Francie v nepříznivém období zvýšily své výdaje na konečnou spotřebu proti roku 2011 a tím bojovaly proti negativnímu vývoji ve zbývající části ekonomiky.

Graf č. 1 HDP v ČR, Evropské unii a eurozóně (stálé ceny, y/y v %)

Pramen: Eurostat

Graf č. 2 HDP v ČR a vybraných zemích (stálé ceny, y/y v %)

Pramen: Eurostat

1.1.1 Výdajová strana HDP

Na dlouhodobém růstu HDP České republiky měl podíl zejména čistý export...

Hnací silou reálného vývoje HDP⁴ v ČR byl dlouhodobě zejména čistý export, který se na jeho růstu v letech 2003-2012 podílel ze 47,3 %. Na důležitosti získal již v roce 2004, kdy díky nárůstu objemu exportu v důsledku vstupu ČR do EU nabylo saldo zahraničního obchodu v běžných cenách přebytku – ve stálých cenách vykazoval zahraniční obchod stále deficit (stálé ceny neuvažovaly pozitivní aspekt směnných relací). Od tohoto roku dále se saldo zahraničního obchodu do deficitu již nikdy nepropadlo (ani v běžných cenách, ani v reálném vyjádření).

...ve srovnání s Evropskou unií byl jeho vliv na růst HDP více než dvojnásobný...

O nadprůměrném vlivu zahraničního obchodu na růst HDP v tomto období svědčí i srovnání s celou EU (21,3 %) - byl více než dvojnásobný. K výraznému podílu zahraničního obchodu na růstu HDP zajisté přispěl i pokračující příliv přímých zahraničních investic do České republiky, který pozitivně přispíval k nárůstu konkurenceschopnosti tuzemských výrobců na zahraničním trhu.

...přesto stejně jako ostatní složky HDP čelil výkyvům -

I přesto neplatilo, že složka čistého exportu od roku 2005 (ve stálých cenách) přispívala k růstu HDP bezvýhradně - v roce 2007 došlo k situaci, kdy nárůst

⁴ Data Eurostatu, ve stálých cenách – pokud neuvedeno jinak. Z důvodu využití dat ve stálých cenách vzniká diskrepance (nevysvětlený rozdíl mezi HDP a výdajovými složkami vzniklý řetězením hodnot z běžných cen do stálých cen).

meziroční pokles čistého exportu snižoval výkonost tuzemské ekonomiky v podobě HDP v roce 2007

dovozu (12,8 %) překonal navýšení vývozu zboží a služeb z České republiky (11,2 %). Na neobvykle vysokém růstu importu (vyššího tempa dosáhl až v roce 2010 – zejména v důsledku nízké srovnávací základny v roce předchozím) se podílela silná domácí poptávka ovlivněná značnou výkonností tuzemské ekonomiky – rostl zájem o zahraniční produkty ke spotřebě i další produkci. Nižší tempo vývozu proti dovozu pak vedlo k poklesu čistého exportu o 10,9 %.

V roce 2012 čistý export jako jediná z výdajových složek zabránil výraznějšímu propadu HDP – přesto byl jeho nárůst proti roku 2011 podprůměrný...

Zvýšení čistého exportu v roce 2012 o 19,7 % zabránilo výraznějšímu propadu v HDP. Toto navýšení bylo způsobeno vyšším růstem vývozu (4,0 %) proti importu (2,3 %) - zahraniční poptávka tedy meziročně rostla výrazněji než zahraniční nabídka. I přesto se proti roku 2011, kdy se čistý export zvýšil o 39,3 %, jednalo o značné zpomalení – tempo růstu zahraniční směny zboží a služeb se snižovalo v důsledku oslabení výkonnosti téměř celé EU čelící dopadům dluhové krize.

...růst čistého exportu v ČR v roce 2012 byl podprůměrný i v porovnání s EU

Tempo růstu čistého exportu České republiky v roce 2012 bylo podprůměrné i v porovnání s EU (zvýšení o 47,9 %) - vývoz z ČR se v roce 2012 zvýšil proti EU o 1,7 procentního bodu výrazněji, import dokonce o 2,5 procentního bodu – v důsledku výraznějšího tempa růstu importu v ČR proti EU ve srovnání s vývozem pak vykazovala ČR i nižší nárůst čistého exportu. I v Evropské unii však proti roku 2011 (+74,9 %) došlo k výraznému snížení dynamiky salda zahraničního obchodu.

Přesto byl růst salda zahraničního obchodu výraznější než v letech 2009 či 2010

Nárůst čistého exportu tuzemské ekonomiky v roce 2012 byl však vyšší než v roce 2010 (15,9 %) a výrazně vyšší než v roce 2009 (5,5 %). Jestliže v roce 2009 hospodářské problémy českých zahraničních partnerů srazily tuzemský vývoz o 10,9 %, značná propojenost exportu a importu (čeští výrobci-exportéři ve velkém měřítku používají importovaných produktů jako vstupů pro svoji výrobu) tlačila i na pokles importu (-12,1 %). Naopak v roce 2010 došlo k vysokému růstu vývozu o 15,4 %, stejné tempo však vykázal i import – výrazné růsty byly dány zejména nízkými srovnávacími základnami roku 2009.

Druhým nevýznamnějším zdrojem růstu HDP byly výdaje na konečnou spotřebu domácností - ve srovnání s EU se však na růstu podílely podprůměrně

Druhou nejvýznamnější výdajovou položkou z hlediska dlouhodobého růstu HDP v ČR byly výdaje na konečnou spotřebu domácností, které ke zvyšování HDP v letech 2003-2012 přispívaly z 36,0 %. I přes významný podíl na růstu výkonu se jednalo o položku podprůměrnou, srovnáme-li vývoj s EU (47,2 %) – tuzemská spotřeba vyprodukované hodnoty ze strany domácností byla v porovnání s Evropskou unií stále poměrně nízká – v roce 2012 tvořil podíl spotřeby domácností na HDP v EU 55,7 %, v ČR jen 46,9 %. Jakkoliv se spotřeba domácností po přechodu k tržní ekonomice v roce 1989 navyšovala výraznými tempy – zejména z důvodu nesaturovanosti spotřeby – nedokázala prozatím dosáhnout úrovně srovnatelné s EU.

V roce 2012 sektor domácností snížil výdaje určené ke spotřebě – k tomu v letech 2003-2012 došlo poprvé

Nepříznivý vývoj dynamiky spotřeby sektoru domácností v letech 2009-2011 vyústil v roce 2012 dokonce k poklesu - o 2,7 %. Snížení této složky bylo ojedinělé, za roky 2003-2012 k němu nedošlo ani jednou. Podíl na tomto propadu mělo zřejmě výrazné prohloubení obav domácností o další ekonomický vývoj ve spojení s reálným poklesem disponibilního důchodu.

Obava tuzemských domácností ohledně budoucnosti v roce 2012 byla pravděpodobně výraznější než v EU...

Zdá se, že obava českých domácností byla v roce 2012 mnohem výraznější, než odpovídalo průměru EU, kde výdaje na konečnou spotřebu domácností klesly jen o 0,7 %. Nárůst obav českých domácností z budoucího vývoje potvrzoval i indikátor důvěry spotřebitelů, který byl v roce 2012 nejnižší od roku 1999.

... což se projevilo i v prudkém růstu úspor v nominálním vyjádření...

Snížení spotřeby domácností se zčásti odrazilo i v nárůstu jejich čistých úspor (v běžných cenách). Jestliže v letech 2010 a 2011 čisté úspory klesaly - o 8,3 % a 17,3 % - v roce 2012 ochota domácností spořit opět výrazně vzrostla – čisté úspory se zvýšily o 23,3 %. Vliv na to měl i vývoj čistého disponibilního důchodu domácností (včetně úprav o změny čistého podílu domácností na rezervách penzijních fondů) v roce 2012, který se meziročně nominálně zvýšil o 0,8 %. V letech 2003-2012 rostl průměrným ročním tempem +4 %, v druhé polovině tohoto časového úseku však tempo výrazně pokleslo na meziročních +2,2 %.

... přičemž čistý disponibilní důchod domácností reálně opět klesl

Čistý disponibilní důchod domácností v reálném vyjádření klesal již třetím rokem s prohlubujícím se poklesem – z -1,3 % v roce 2010 přes -2,1 % v roce 2011 až na -2,4 % v roce 2012 (tempo růstu spotřebitelských se zvyšovalo).

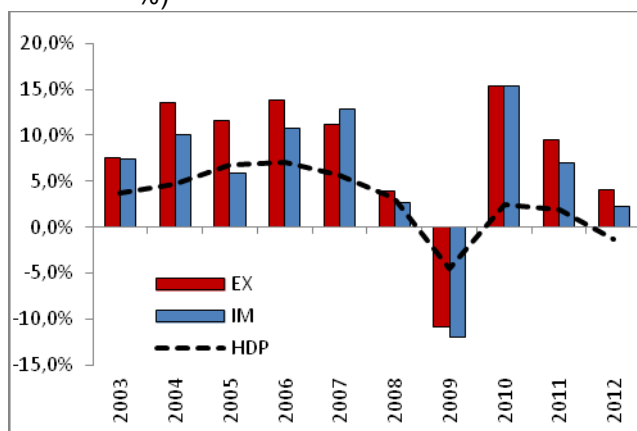
Útlum v tempích růstu spotřeby domácností byl však v České republice pozorován již od roku 2009

Problémy s dynamikou spotřeby domácností byly však pozorovány již od roku 2009, kdy její tempo růstu kleslo k 0,2 %. V letech 2010-2011 byl růst spotřeby nadále nevýrazný (1 % v roce 2010 a 0,5 % v roce 2011).

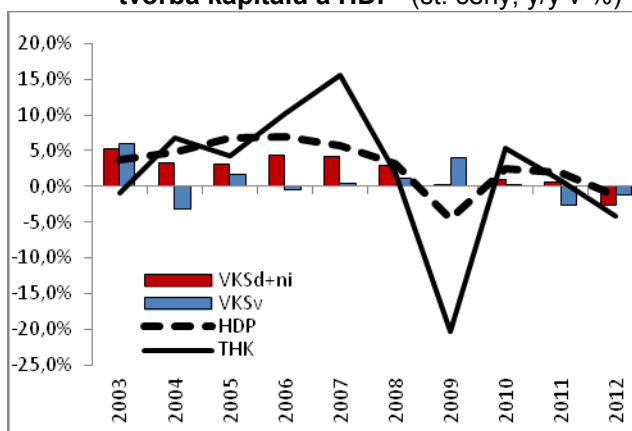
V letech 2003-2012 rostla spotřeba domácností v průměru o 2,1 % ročně, v druhé polovině tohoto období již jen o 0,4 %

Jestliže srovnáme průměrné tempo růstu výdajů na konečnou spotřebu domácností za roky 2003-2012 (+2,1 %) s roky 2008-2012 (+0,4 %), je zřejmá velmi výrazná změna. Kromě útlumu po roce 2008 se na zlomu podílely také vysoké růsty spotřeby v letech 2003-2008, které kromě roku 2005 (2,9 %) neklesly pod tři procenta. Sektor domácností profitoval ze zmiňovaného vstupu do EU v roce 2004 – ten nastartoval nárůst významu zahraničního obchodu pro ČR, z něhož v podobě růstu disponibilního důchodu těžily právě i domácnosti.

Graf č. 3 Export, import a HDP⁵ (stálé ceny, y/y v %)

Graf č. 4 Výdaje na konečnou spotřebu, hrubá tvorba kapitálu a HDP⁶ (st. ceny, y/y v %)

Pramen: Eurostat

Růstový aspekt výdajů na konečnou spotřebu vládních institucí byl v ČR dlouhodobě pod průměrem EU

Minoritní vliv na dlouhodobý růst výkonnosti tuzemské ekonomiky v letech 2003-2012 v podobě HDP měly výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí (4,0 %) - ve srovnání s Evropskou unií (26 %) téměř sedminový. Platilo tedy, že zejména veřejné služby byly v ČR poskytovány v menší míře, než odpovídalo průměru EU.

2010, 2011, 2012 – postupné omezování spotřeby vládních institucí v důsledku úsporných opatření...

Od silného nárůstu spotřeby vládních institucí v roce 2009, kdy se její spotřeba zvýšila v důsledku snahy omezit nepříznivý hospodářský vývoj v ČR o neobvyklá 4 %, docházelo ke značným restrikcím. Již v roce 2010 kleslo tempo růstu spotřeby vládních institucí na pouhé dvě desetiny procenta. V roce následujícím byla spotřeba dokonce snížena (-2,7 %) a nepříznivý vývoj pokračoval i v roce 2012 (-1,2 %). Tyto tři roky omezené spotřeby vládních institucí korespondovaly s vládními restrikcemi, které probíhaly v silném měřítku jak na straně výdajů, tak straně příjmů. Důvody hledejme ve snaze utlumit nárůst vládního dluhu, který by znemožňoval jeho financování pomocí nízkých úrokových sazeb (v důsledku ztráty důvěryhodnosti ze strany finančního trhu) – tak, jak bylo postupně pozorováno zejména u zemí tzv. jižního křídla v letech 2010-2012.

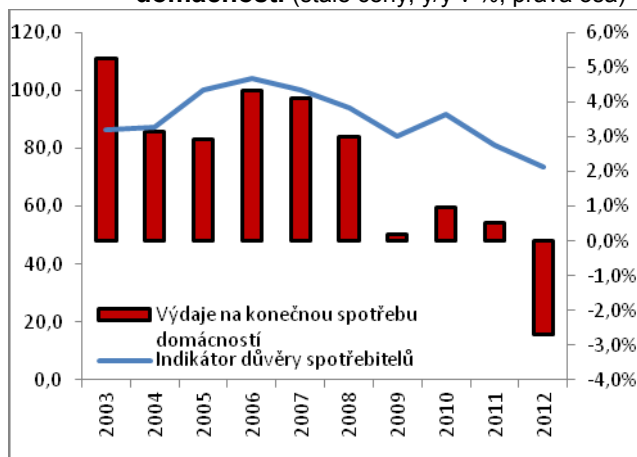
...které bylo výrazně silnější než v Evropské unii

Důsledky fiskální konsolidace v ČR - která z hlediska tempa růstu spotřeby vládních institucí trvala v roce 2012 již třetím rokem – byly výraznější než v EU. V roce 2010 spotřeba sektoru vládních institucí v EU stále rostla o 0,7 %, v roce 2011 klesla o 0,2 %, v roce 2012 již její úroveň spotřeby stagnovala. Ve všech třech letech tedy platilo, že omezení vládní spotřeby v ČR bylo silnější. To sice snižovalo výkonnost v podobě HDP v daném roce, do budoucna by však změny měly přinést pozitivní důsledky jak v podobě zachování nízkých sazeb financování státního dluhu, tak udržení či dokonce zvýšení atraktivity ČR jako slibné investiční lokality pro zahraniční investory.

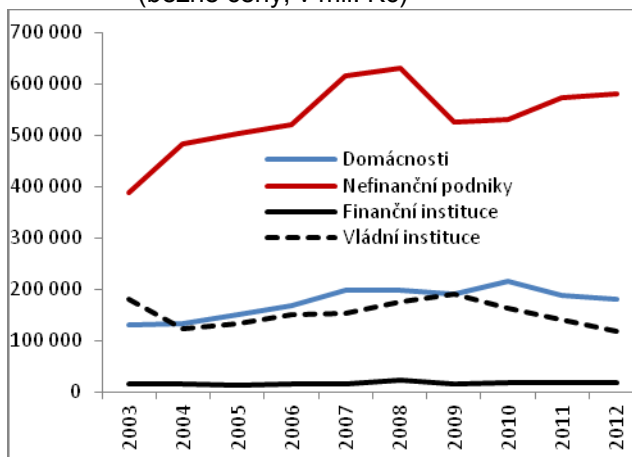
⁵ EX – export, IM – import

⁶ VKSd+ni – výdaje na konečnou spotřebu domácností a neziskových institucí, VKSv – výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí, THK – tvorba hrubého kapitálu

Graf č. 5 Indikátor důvěry spotřebitelů (2005=100, levá osa) a výdaje na konečnou spotřebu domácností (stálé ceny, y/y v %, pravá osa)

Graf č. 6 Tvorba hrubého fixního kapitálu jednotlivých institucionálních sektorů (běžné ceny, v mil. Kč)

Pramen: ČSÚ, Eurostat

V roce 2012 klesl i objem tvorby hrubého kapitálu – jak v důsledku omezení investic, tak snížením stavu zásob

V roce 2012 došlo v ČR k negativnímu vývoji i u tvorby hrubého kapitálu – objem této položky klesl o 4,1 %. Jestliže se tvorba hrubého fixního kapitálu (investice) snížila o 2,7 %, musely se na propadu tvorby hrubého kapitálu podílet i zásoby. Opakoval se tak vývoj z roku 2009, kdy investice klesly o 11 %, tvorba hrubého kapitálu však o výraznějším 20,2 %. Vyšší pokles tvorby hrubého kapitálu proti investicím byl v roce 2012 pozorován i v Evropské unii. Pokles stavu zásob bylo možné interpretovat tak, že ze strany výrobců nebyla očekávána výrazná změna v poptávce – věřili, že její případné navýšení pokryjí z běžné výroby.

Tvorba hrubého fixního kapitálu klesla v letech 2009-2012 již dvakrát

Snížení tvorby hrubého kapitálu v roce 2012 dosáhlo jedné pětiny poklesu roku 2009, tvorby hrubého fixního kapitálu jedné čtvrtiny. Objem investic se tak v letech 2009-2012 snížil již celkem dvakrát - tvorba hrubého fixního kapitálu v letech 2010 a 2011 rostla o 1 % a 0,4 %. Tvorba hrubého kapitálu se v letech 2009-2012 snížila taktéž podruhé.

Silné roky 2005-2007 navýšily průměrné tempo růstu za celé desetiletí 2003-2012 na 1,9 % - avšak v letech 2008-2012 investice klesaly v průměru o 1,8 % za rok

Za celé desetiletí 2003-2012 rostl objem tvorby hrubého fixního kapitálu v průměru o 1,9 %. V letech 2008-2012 se však tempo velmi výrazně snížilo a dosáhlo záporných 1,8 %. Kromě poklesů investic v letech 2009 a 2012 měly na výrazné změně vývoje podíl silné roky 2005-2007, kdy docházelo ke značným investicím domácností do pořizování vlastního bydlení a navyšování kapitálové zásoby ze strany firem. Tvorba hrubého fixního kapitálu rostla o 6 % v roce 2005, v roce 2006 o 5,8 %. Nejvyšší nárůst investic pak proběhl v roce 2007 – zvýšily se o výrazných 13,2 %. Z objemově významných investic v tomto roce došlo k růstu investic do budov o 6,4 %, do inženýrských staveb o 15,7 %, do strojů a zařízení dokonce o téměř jednu třetinu⁷.

Omezení investic v roce 2012 ze strany jednotlivých institucionálních sektorů odlišné než v roce 2009...

V roce 2009 byl pokles tvorby hrubého fixního kapitálu pozorován zejména u firem (nefinanční podniky o 16,6 %⁸, objemově méně významné finanční instituce dokonce o 34,4 %), které v důsledku propadu zahraničního obchodu omezily vydávání prostředků na další investice. K propadu investic v roce 2009 přispěly i domácnosti (-3,5 %), na čemž se podílela vysoká poptávka po vlastním bydlení před rokem 2008 a vedla až k přehřátí trhu s nemovitostmi. Naopak v roce 2012 klesaly investice zejména ze strany vládních institucí.

...v roce 2012 nejvýrazněji klesla tvorba hrubého fixního kapitálu vládních institucí...

Zatímco v roce 2009 tlumil sektor vládních institucí pokles ekonomiky navýšením nových investic o 8,9 % (například celkové investice do inženýrských staveb v ČR vzrostly o 4,8 %), v roce 2010 je snížil o 14,5 %, v roce následujícím o 14,6 %. Propad v investicích z roku 2012 byl však nejhlubší – o 15,2 %. Konsolidace veřejných financí probíhající od roku 2010 podvazovala hodnotu nových investic v ekonomice stále výrazněji.

⁷ Komoditní struktura tvorby hrubého fixního kapitálu - v běžných cenách, data národních účtů ČSÚ.

⁸ Tvorba hrubého fixního kapitálu jednotlivých institucionálních sektorů - v běžných cenách, data národních účtů ČSÚ.

... přesto ani sektor domácností nenavýšil objem nových investic

V roce 2012 i nadále klesal objem tvorby hrubého fixního kapitálu ze strany domácností (-4,1 %). Přesto ve srovnání s rokem předchozím (-12,8 %) došlo ke zlepšení. Naopak jako pokračování nepříznivého vývoje lze rok 2012 spatřovat s ohledem na roky 2008-2012, ve kterých došlo k růstu investic sektoru domácností pouze v roce 2010 (o 12,5 %), rok 2008 lze považovat spíše za rok stagnace (+0,2 %).

Na snížení tvorby hrubého fixního kapitálu se v ČR v roce 2012 podílel i útlum investic do solárních panelů...

Na pokles tvorby hrubého fixního kapitálu v roce 2012 zapůsobilo i vyprchání pozitivního efektu investic do solárních panelů, které na celkové investice v ekonomice působily již od roku 2009 - tehdy však jen bránily tvorbě hrubého fixního kapitálu od hlubšího poklesu, na významu získaly zejména v roce 2010 a 2011, kdy přispívaly k růstu celkových investic v ekonomice o 1 % a 0,4 %.

...nefinanční podniky tak zvýšily tvorbu hrubého fixního kapitálu v roce 2012 jen o 1,6 % - ve srovnání s předchozím rokem o pouhou pětinu procentního přírůstu

Lze usuzovat, že investice do solárních panelů prováděl zejména sektor nefinančních podniků. Vyprchání těchto investic v roce 2012 pak způsobilo pokles tempa růstu tvorby hrubého fixního kapitálu tohoto sektoru z 8% v roce 2011 na pouhých 1,6 %. Je však třeba podotknout, že k omezení investic nefinančních podniků pravděpodobně vedlo i nižší tempo růstu výměny zboží a služeb se zahraničím, ale i slabá spotřeba domácností – podniky tak změnily očekávání o budoucím ekonomickém vývoji a zmírnily tvorbu investic.

Přesto se tvorba hrubého kapitálu podílela na dlouhodobém růstu HDP v ČR výrazněji než v EU

I přes nepříznivý vývoj tvorby hrubého kapitálu v roce 2012 jej lze považovat za výraznější zdroj dlouhodobého růstu HDP než v případě EU. Na růstu HDP v letech 2003-2012 se tato položka podílela z 13,7 %, což bylo zhruba třikrát více než v EU jako celku (růst HDP byl ovlivněn jen ze 4,6 %). Hlavní důvody tohoto růstu lze spatřovat v postupném navyšování kapitálové zásoby – tuzemská ekonomika byla ve srovnání s EU dlouhodobě podinvestovaná – k navyšování kapitálové zásoby značně přispívaly i vidiny ziskových příležitostí ze strany přímých zahraničních investorů, kteří v ČR výrazně investovali.

Tab. č. 1 Tvorba hrubého kapitálu (THK) a tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK) v ČR a EU (stálé ceny, y/y v %)

THK	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU	1,9	4,1	2,4	7,2	7,9	-2,1	-17,6	4,3	3,0	-5,5
ČR	-0,9	6,8	4,3	10,2	15,5	1,9	-20,2	5,4	0,8	-4,1

THFK	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU	1,1	3,0	3,5	6,3	6,3	-1,1	-13,0	0,0	1,4	-3,0
ČR	0,6	3,0	6,0	5,8	13,2	4,1	-11,0	1,0	0,4	-2,7

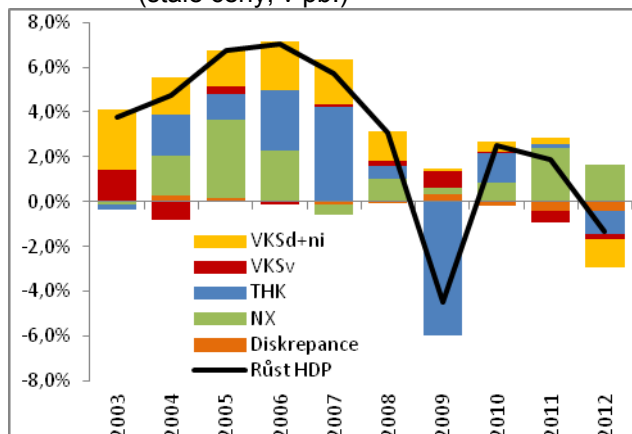
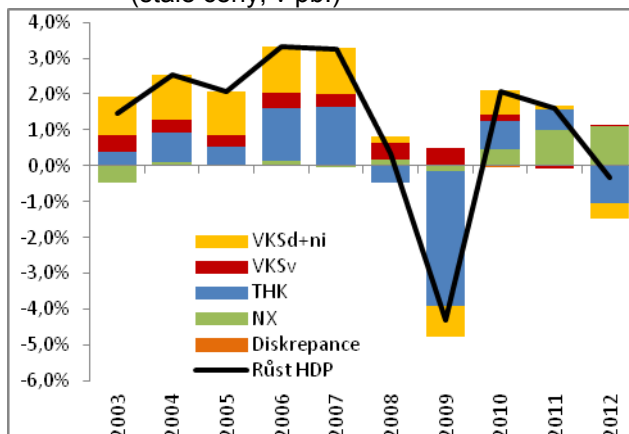
Pramen: Eurostat

Na poklesu HDP se v roce 2012 z největší části podílely výdaje na spotřebu domácností a neziskových institucí (-1,3 pb)...

Z hlediska příspěvků jednotlivých výdajových složek se na poklesu HDP v České republice v roce 2012 nejvyšší mírou podílely výdaje na konečnou spotřebu domácností a neziskových institucí (-1,3 pb). Ačkoliv tvorba hrubého kapitálu klesla výrazněji než spotřeba domácností a neziskových institucí, k poklesu přispívala méně výrazným -1 pb. – to je dáno jejím menším podílem na HDP (24,3 % v roce 2012) než v případě výdajů na konečnou spotřebu domácností a neziskových institucí (v roce 2012 47,6%). Výdaje na konečnou spotřebu vládních institucí přispěly k poklesu HDP taktéž (-0,2 pb). Vliv nevysvětlené diskrepance z důvodu užití dat ve stálých cenách byl ve výši -0,3 pb.

...čistý export pokles výkonnosti tlumil svým příspěvkem ve výši +1,6 pb

Růst čistého exportu nepříznivý vývoj v roce 2012 pak tlumil pouze částečně, a to +1,6 pb. Je patrné, že ačkoliv je ČR značně otevřenou ekonomikou vystavenou výrazným výkyvům ze strany zahraničního obchodu, v roce 2012 byl propad HDP způsoben sníženou spotřebou domácností a vládních institucí, ale i utlumenou investiční aktivitou – na poklesu se podílely všechny složky domácí poptávky.

Graf č. 7 Příspěvy k růstu HDP v ČR
(stálé ceny, v pb.)Graf č. 8 Příspěvy k růstu HDP v EU
(stálé ceny, v pb.)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

1.1.2 Nabídková strana HDP

Hrubá přidaná hodnota se v roce 2012 snížila u čtyř pětín všech odvětví

V roce 2012 se snížila hrubá přidaná hodnota ekonomiky o jedno procento⁹ - po dva roky trvajícím růstu o 3,1 % v roce 2010 a 1,8 % v roce 2011 se tak hrubá přidaná hodnota ekonomiky opět zmenšila. Ve srovnání s propadem v roce 2009 (-5,2 %) se jednalo o pokles zhruba pětínový. Závažnost poklesu v roce 2012 je však možné spatřovat v jiném aspektu než je hloubka snížení. Jestliže v roce 2009 klesla hrubá přidaná hodnota ve 14 z 20 odvětví¹⁰, v roce 2012 to bylo již u 16 z nich. Hlavní důvod lze přisuzovat skutečnosti, že hospodářské problémy v roce 2012 byly způsobeny jak snížením tempa růstu zahraniční poptávky (z 9,5 % na 4 %), tak zejména nižší poptávkou domácí - naproti tomu v roce 2009 se propadla zahraniční poptávka a domácí investiční aktivita – výdaje na konečnou spotřebu propad tlumily. V roce 2012 se tedy hospodářské problémy dotýkaly širšího spektra výdajových aktivit než v roce 2009.

Poklesu čelil objemově nejvýznamnější zpracovatelský průmysl, ve srovnání s propadem v roce 2009 se však jednalo o téměř zanedbatelné snížení...

Objemově nejvýznamnější zpracovatelský průmysl (v roce 2012 tvořil již 31,6 % celkové hrubé přidané hodnoty v ekonomice) vykázal v roce 2012 redukcii přidané hodnoty o 0,4 %. Ačkoli se to zdá jako nevýznamný pokles, jednalo se o snížení přidané hodnoty o 4,4 mld. Kč. Přesto se ve srovnání s propadem o 15,4 % v roce 2009 (z důvodu oslabené zahraniční poptávky ale i nižší domácí investiční aktivity) jednalo o snížení téměř zanedbatelné - srovnatelné hodnoty roku 2008 dosáhl zpracovatelský průmysl až v roce 2011.

...zejména díky pokračujícímu navyšování zahraniční výměny

Naproti tomu v roce 2012 bylo možné snížení hrubé přidané hodnoty zpracovatelského průmyslu spatřovat zejména ve snížené domácí spotřebě, investiční aktivita byla omezena výrazně mírněji. Co je však zásadní – nedošlo k propadu v zahraniční poptávce, pouze ke snížení tempa růstu - zpracovatelský průmysl je citlivý na změny v dynamice zahraničního obchodu.

Slabá spotřeba domácností a snížené tempo růstu exportu v roce 2012 nepříznivě ovlivnily i velkoobchod a maloobchod

Druhým objemově nejvýznamnějším odvětvím v ekonomice České republiky je velkoobchod a maloobchod. I jeho hrubá přidaná hodnota v roce 2009 klesla, avšak o výrazně nižších 3,7 % - toto odvětví je zpravidla méně citlivé na změny zahraniční poptávky než zpracovatelský průmysl. V letech 2010 a 2011 se hrubá přidaná hodnota navýšila v důsledku oživení směny produkce se zahraničím ale také slabého zlepšení spotřeby domácností - o 5,5 % a 8,1 %. Značný propad ve spotřebě domácností ve spojení se slabším tempem růstu zahraniční výměny však nárůst hrubé přidané hodnoty v roce 2012 zarazil - hrubá přidaná hodnota odvětví velkoobchodu a maloobchodu klesla o 1,7 %.

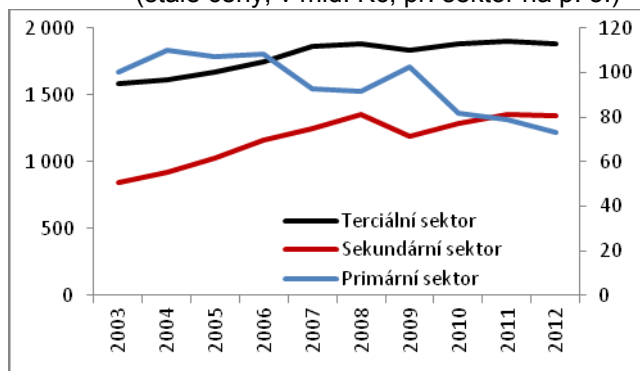
Hrubá přidaná hodnota stavebnictví byla v roce 2012 snížena již druhý rok v řadě – klesla na úroveň

S vleklými problémy se potýkalo stavebnictví. Omezená poptávka po bydlení ze strany domácností, nižší investiční aktivita firem a zároveň značné omezení tvorby hrubého fixního kapitálu vládních institucí (již od roku 2010) v důsledku výrazné

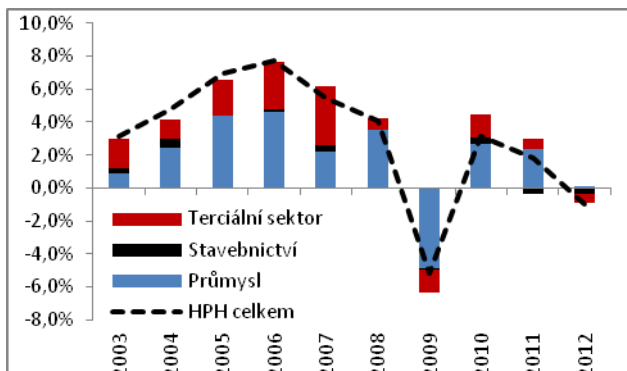
⁹ Ve stálých cenách. Data ročních národních účtů ČSÚ.

¹⁰ Nedostupné informace o 21. odvětví „Činnosti exteriorních organizací a orgánů“.

roku 2005	redukce počtu veřejných zakázek (v roce 2012 klesl jejich počet o 11,3 %, byly však omezovány již čtvrtým rokem) snižovaly hrubou přidanou hodnotu ve stavebnictví již druhý rok v řadě. Jestliže v roce 2011 klesla hrubá přidaná hodnota stavebnictví o 5,2 %, v roce 2012 již o 5,4 %. Hodnota hrubé přidané hodnoty v roce 2012 tak dosahovala úrovně roku 2005. Přesto je třeba poznamenat, že problémům stavebnictví čelí výrazně déle – z let 2008-2012 klesla hrubá přidaná hodnota již ve čtyřech z nich.
Úsporná opatření sektoru vládních institucí omezovala hrubou přidanou hodnotu veřejné správy a obrany, vzdělávání i odvětví zdravotní a sociální péče	Druhým rokem se značnými tempy propadala i přidaná hodnota odvětví veřejné správy a obrany. Jestliže ještě v roce 2010 rostla přidaná hodnota tohoto odvětví o 0,9 %, v roce 2011 klesla o 2,4 %, v roce 2012 dokonce o desetinu procentního bodu výrazněji. S poklesem ve výši půl procenta v roce 2012 se potýkalo i vzdělávání. Dlouhodobý propad výkonnosti (již od roku 2006) pokračoval v odvětví zdravotní a sociální péče. Jelikož se jedná o ta odvětví, ve kterých má značnou váhu veřejný sektor, je možné usuzovat, že na snižování jejich hrubé přidané hodnoty měla výrazný podíl i již několikrát zmiňovaná vládní úsporná opatření.
Objemově méně významné odvětví kulturní, zábavní a rekreační činnosti čelilo poklesu hrubé přidané hodnoty o 5,8 mld. Kč, tedy více, než zpracovatelský průmysl...	Ačkoli odvětví kulturní, zábavní a rekreační činnosti tvoří jen zhruba jedno procento z celkové přidané hodnoty v ekonomice, v roce 2012 v důsledku značného ochabnutí poptávky po službách tohoto odvětví hrubá přidaná hodnota propadla o vysokých 17,8 %, což tvořilo 5,8 mld. Kč. Hlavní roli v tomto propadu hrála snížená spotřeba domácností - ty ve složitě ekonomické situaci dávaly přednost spotřebě nezbytných produktů a služeb, mezi které produkce tohoto odvětví nepatří.
...přesto byl nejvýraznější pokles v peněžním vyjádření pozorován v peněžnictví a pojišťovnictví	K nejvýraznějšímu poklesu hrubé přidané hodnoty v roce 2012 v peněžním vyjádření došlo v odvětví peněžnictví a pojišťovnictví – o 10,9 mld. Kč (-7,8 %). V letech 2003 až 2012 k poklesu v tomto odvětví došlo teprve potřetí (v roce 2005 o 8,9 %, v roce 2010 o 3 %). Propad v roce 2012 lze připisovat nižšímu zájmu o finanční služby ze strany firemních klientů i fyzických osob, kteří v obtížném období hledali úspory i ve využívaných službách tohoto odvětví. Ke snížení pravděpodobně přispěla již i poměrně vysoká konkurence na finančním trhu mezi jednotlivými institucemi, které byly nuceny omezovat či úplně eliminovat platby za některé služby – například ve formě poplatků.
Nárůst podílu alternativních pracovních úvazků měl pozitivní vliv na tvorbu hrubé přidané hodnoty u činností v oblasti nemovitostí...	Nárůst v hrubé přidané hodnotě v roce 2012 byl naopak pozorován u činností v oblasti nemovitostí (o 3,3 %). Značný podíl na tomto růstu mělo zvýšení zaměstnanosti v počtu osob o 6,1 %. Méně výrazný však byl nárůst zaměstnanosti v počtu odpracovaných hodin (o 5,8 %) - lze tedy usuzovat, že v tomto odvětví docházelo k nárůstu alternativních pracovních úvazků a práce na živnostenské oprávnění. Celkový nárůst hrubé přidané hodnoty v tomto odvětví vytvořil dalších 7,5 mld. Kč proti roku 2011, což je téměř dvojnásobná hodnota, než kterou v tomto roce ztratil objemově nejvýznamnější zpracovatelský průmysl.
...a rekordní čistý export elektřiny ve spojení s výrazným podílem tvorby elektřiny ze solárních panelů navýšil hrubou přidanou hodnotu v energetice o 14 %	Výrazné navýšení hrubé přidané hodnoty vykázala i energetika (o 14 %) - nejvyšší růst od roku 2008 (16,6 %). Je třeba poznamenat, že tímto navýšením přidané hodnoty se odvětví energetiky vrátilo na úroveň srovnatelnou s rokem 2009, jelikož po uvedeném růstu v roce 2008 hrubá přidaná hodnota neustále klesala. Na značném tempu růstu přidané hodnoty tohoto sektoru se v roce 2012 pravděpodobně podílel jak rekordní čistý export elektřiny z ČR, tak značný podíl výroby elektřiny ze solárních panelů, které tvoří energii de facto „z ničeho“.
Růst podílu alternativních pracovních úvazků pravděpodobně navýšoval hrubou přidanou hodnotu i v administrativních a podpůrných činnostech a profesních, vědeckých a technických činnostech	Třetím odvětvím, které v roce 2012 dokázalo zvýšit vytvořenou hrubou přidanou hodnotu, byly administrativní a podpůrné činnosti - o 6,2 %, což tvořilo 3,5 mld. Kč, posledním pak profesní, vědecké a technické činnosti – o 5,8 % a tedy 8,2 mld. Kč. Stejně jako v případě činností v oblasti zaměstnání měl na růstu hrubé přidané hodnoty těchto dvou odvětví značný podíl růst zaměstnanosti v počtu osob o 2,3 %, v počtu odpracovaných hodin jen o 1,2 %. Lze tedy opět usuzovat, že v těchto odvětvích docházelo ke zvyšování podílu alternativních pracovních úvazků.

Graf č. 9 Hrubá přidaná hodnota sektorů v ČR¹¹ (stálé ceny, v mld. Kč, pr. sektor na p. o.)

Graf č. 10 Příspěvky k růstu HPH (stálé ceny, v pb)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

1.2 Zdroje dlouhodobého růstu HDP

Zásoba kapitálu v České republice v letech 2003-2012 neustále rostla a tím stabilně podporovala růst HDP

Zásoba kapitálu (hrubý fixní kapitál)¹² byla v České republice dlouhodobě stabilním zdrojem růstu HDP, v období 2003 až 2012 vykazovala stálý nárůst v průměru 2,4 % a na růstu HDP se podílela průměrným příspěvkem ve výši +1,0 pb. Dokonce i v období poklesu HDP v roce 2009 byl propad tlumen růstem této veličiny (+1,0 pb.). Příčiny tohoto neustálého navyšování kapitálové zásoby přisuzujeme podinvestovanosti tuzemské ekonomiky - a to i přes skutečnost, že ve dvou z posledních čtyř let (2009 a 2012) docházelo k meziročním poklesům tvorby hrubého fixního kapitálu.

Na druhou stranu zásoba práce v počtu odpracovaných hodin kolísala a reagovala na daný vývoj HDP – klesala jak v roce 2009, tak 2012

Za stabilní se již nedala pokládat zásoba práce (v počtu odpracovaných hodin), protože její výše v čase poměrně kolísala – tento vývoj plyne ze samotné podstaty této veličiny, neboť množství zásoby práce je možné poměrně jednoduše přizpůsobovat aktuální ekonomické situaci, což bylo zřejmé jak v roce 2009 (-3,0 %), tak v roce 2012 (-1,1 %), kdy zásoba práce významně klesla. Příspěvek zásoby práce k růstu HDP mezi rokem 2003 a 2012 dosahoval v průměru +0,1 pb. Nejvyšší hodnoty příspěvek nabyl v roce 2008 (+1,6 pb.), tedy v období, kdy již růst HDP zpomaloval, nejnižší hodnoty pak ve zmíněném roce 2009 (příspěvek nabýval -1,8 procentního bodu) – zásoba práce propadla prohlubovala.

V letech 2003 až 2012 byly hlavními zdroji dlouhodobého růstu HDP faktory intenzivní...

Celkově tyto extenzivní zdroje od roku 2003 do roku 2012 přispívaly průměrně +1,1 pb. a růst HDP ovlivňovaly z 39 %. Přesto byly hlavními faktory růstu HDP ve sledovaném období zdroje intenzivní, tedy produktivita práce (založená na počtu odpracovaných hodin) a produktivita kapitálu. Společně se na růstu HDP mezi rokem 2003 a 2012 podílely v průměru +1,8 pb. (v podobě příspěvku souhrnné produktivity faktorů). Intenzivní zdroje tak růst HDP ovlivňovaly z 62 %¹³.

...přičemž hlavní roli hrála produktivita práce

Příspěvek produktivity práce dlouhodobě nabýval pozitivních hodnot – výjimkou byl rok 2009, kdy dosahoval -0,9 pb. V celém desetiletí příspěvky tvořily průměrně +1,6 pb. Tento vývoj byl dán vyšším růstem HDP než zaměstnanosti, což následně implikovalo vyšší produktivitu práce. Příspěvek produktivity kapitálu dosahoval v posledních deseti letech v průměru +0,2 pb. V důsledku neustálého růstu zásoby kapitálu a poklesu HDP v letech 2009 a 2012 klesala v těchto letech i produktivita kapitálu a příspěvky k růstu HDP byly negativní. Vzhledem k vyššímu tempu růstu zásoby kapitálu v roce 2011 než vykazoval HDP, došlo k negativnímu příspěvku ze strany produktivity kapitálu i v tomto roce. Z posledních čtyř let (2009-2012) tak byl příspěvek produktivity kapitálu záporný ve třech z nich.

¹¹ Primární sektor = zemědělství, lesnictví a rybníkářství + těžba a dobývání. Sekundární sektor = zpracovatelský průmysl + energetika + zásobování vodou a činnosti související s odpadními vodami + stavebnictví. Terciální sektor = ostatní odvětví (služby).

¹² Tato kapitola vychází z národních účtů ČSÚ. Hodnota zásoby hrubého fixního kapitálu za rok 2012 byla vzhledem k absenci údaje v národních účtech odhadnuta. Z důvodu srovnatelnosti dat vychází z národních účtů i hodnoty zaměstnanosti. HDP a zásoba hrubého fixního kapitálu ve stálých cenách.

¹³ Součet nemusí odpovídat z důvodu operací s průměrnými hodnotami a zaokrouhlování.

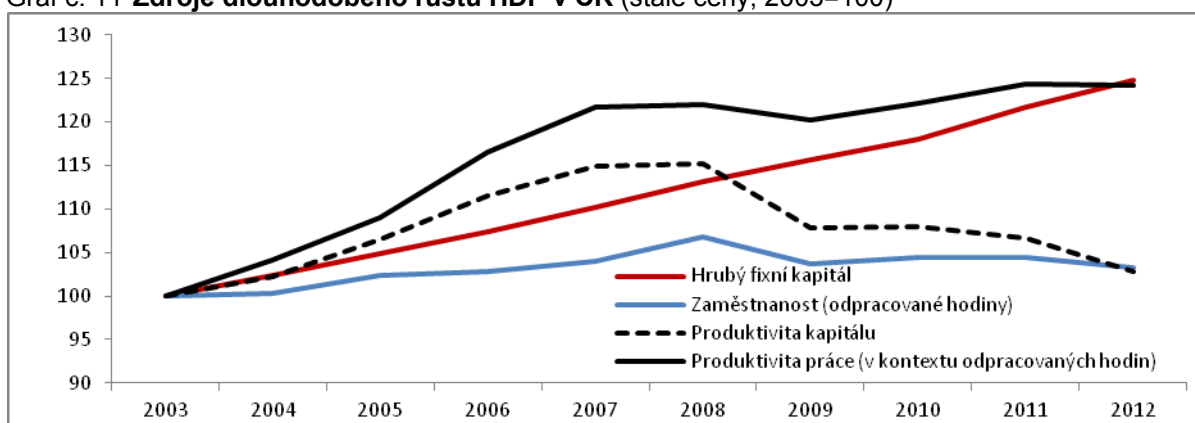
Pokles HDP v roce 2012 byl způsoben zejména snížením produktivity kapitálu...

Na poklesu HDP se v roce 2012 podílely zejména zdroje intenzivní, a to příspěvkem ve výši -1,5 pb. HDP klesl téměř ve stejné výši jako počet odpracovaných hodin a příspěvek ze strany produktivity práce byl téměř nulový. Na druhou stranu v důsledku snížení HDP a dalšího růstu zásoby kapitálu došlo ke snížení produktivity kapitálu, která následně k poklesu HDP přispěla -1,5 pb.

...na pokles však působilo i snížení zásoby práce, růst zásoby kapitálu naopak pokles HDP tlumil

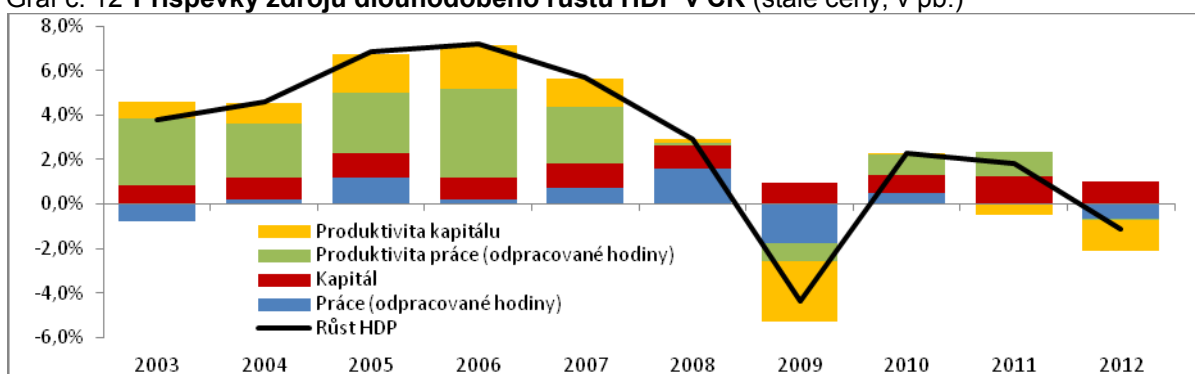
Extenzivní zdroje jako celek pokles HDP tlumily, a to kladnými 0,3 procentními body. Vzhledem ke snížení zásoby práce přispíval tento zdroj k vývoji HDP - 0,7 procentními body a pokles HDP tak prohluboval. Na druhé straně tak zásoba kapitálu musela působit proti snížení HDP - k vývoji přispívala +1,0 pb.

Graf č. 11 Zdroje dlouhodobého růstu HDP v ČR (stálé ceny, 2003=100)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

Graf č. 12 Příspěvky zdrojů dlouhodobého růstu HDP v ČR (stálé ceny, v pb.)

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty